

Witold Matejko¹

Toruń

ORCID ID: 0009-0001-5362-244X

ORZECZENIE O OBOWIĄZKU NAPRAWIENIA SZKODY PRZEZ CZŁONKA ZARZĄDU SPÓŁKI W PROCESIE KARNYM. GŁOSA DO WYROKU SĄDU NAJWYŻSZEGO Z DNIA 26 STYCZNIA 2016 R., V KK 323/15 (KRYTYCZNA)

ABSTRACT

Judgment on the obligation of a member of the company's management board to repair damage in a criminal trial. Gloss to the judgment of the Polish Supreme Court of January 26, 2016, case file no. V KK 323/15

The commented judgment is part of the line of jurisprudence advocating the thesis that, on the grounds of the so-called anti-accumulation clause of Article 415 § 1 of the Polish Code of Criminal Procedure, it is inadmissible to impose on a convicted member of the management board of a limited liability company an obligation to repair damage in favour of a wronged creditor of that company if the creditor has previously obtained an enforcement title against the company. In the author's opinion, such an interpretation is not correct. The assumption that there is a subjective identity between a limited liability company and a member of its management board is, in the author's opinion, contrary to the fundamental norms of civil law and commercial companies law. Contrary to the theses of the Polish Supreme Court outlined in the justification of the ruling,

¹ Radca prawny OIRP w Toruniu.

a creditor has no legal grounds to pursue, based on an enforceable title issued against the company, a claim against a member of the management board at the enforcement stage.

Keywords: anti-accumulation clause, reparation of damage, compensatory measure, liability of a member of the management board of a limited liability company

Słowa kluczowe: klauzula antykumulacyjna, naprawienie szkody, środek kompensacyjny, odpowiedzialność członka zarządu spółki z o.o.

Teza orzeczenia²: **Wykładnia funkcjonalna art. 415 § 5 zdanie drugie k.p.k. (obecnie art. 415 § 1 zdanie drugie k.p.k.) wskazuje, że *ratio legis* tego przepisu sprowadza się do zapobieżenia funkcjonowaniu w obrocie prawnym tytułów egzekucyjnych wynikających z dochodzenia tego samego roszczenia w postępowaniu karnym i innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę. W tym kontekście nie jest zatem celowe nakładanie obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. wobec możliwości wyegzekwowania zasądzonego roszczenia z majątku oskarżonego w oparciu o podstawę z art. 299 § 1 k.s.h.**

Głosowane orzeczenie porusza zagadnienie wykładni przepisu art. 415 § 1 zdanie drugie Kodeksu postępowania karnego³. Orzeczenie dotyczyło następującego stanu faktycznego. Oskarżony w sprawie został uznany za winnego tego, że działając jako przedstawiciel spółki komandytowej (prezes zarządu komplementariusza, będącego spółką z ograniczoną odpowiedzialnością), zawarł umowy na usługi budowlane, mając świadomość, że sytuacja majątkowa spółki nie pozwala na wykonanie jej zobowiązań wynikających z tej umowy, tj. popełnienia przestępstwa z art. 286 § 1 Kodeksu karnego⁴. Na podstawie art. 46 § 1 k.k. na oskarżonego został nałożony obowiązek naprawienia szkody poprzez zapłatę na rzecz pokrzywdzonego kontrahenta spółki oznaczonej kwoty pieniężnej. Wcześniej jednak, w odrębnym postępowaniu cywilnym, sąd nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym zasądził identyczną kwotę na rzecz pokrzywdzonego od spółki komandytowej oraz spółki z o.o. (komplementariusza), której prezesem był oskarżony.

Zdaniem Sądu Najwyższego orzeczenie o obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. stanowiło naruszenie tzw. klauzuli antykumulacyjnej z art. 415 § 1 k.p.k. zdanie drugie (dawniej art. 415 § 5 k.p.k.). Przepis ten stanowi, że obowiązek naprawienia szkody nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania, albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono, przy czym w orzecznictwie wskazuje się, że do zastosowania tego przepisu wymagalna jest tożsamość roszczenia zarówno w płaszczyźnie przedmiotowej, jak i podmiotowej.

² Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2016 r., V KK 323/15, LEX nr 1970396.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1375, z późn. zm.), dalej: k.p.k.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1138, z późn. zm.), dalej: k.k.

Sąd Najwyższy w komentowanym wyroku uznał, że: „W rozpoznawanej sprawie zachodzi łączność podmiotowa roszczenia o naprawienie szkody dochodzonego w trybie art. 46 § 1 k.k. z roszczeniem, o którym już prawomocnie orzeczono w postępowaniu cywilnym, gdyż oskarżony jako prezes zarządu spółki jest subsydiarnie odpowiedzialny za zobowiązanie spółki wynikające z tego samego roszczenia. Wykładnia funkcjonalna art. 415 § 5 zd. 2 k.p.k. (obecnie art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k.) wskazuje, że *ratio legis* tego przepisu sprowadza się do zapobieżenia funkcjonowaniu w obrocie prawnym tytułów egzekucyjnych wynikających z dochodzenia tego samego roszczenia w postępowaniu karnym i innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę. W tym kontekście nie jest zatem celowe nakładanie obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. wobec możliwości wyegzekwowania zasądzonego roszczenia z majątku oskarżonego w oparciu o podstawę z art. 299 § 1 k.s.h.”

Wykładnia przepisów przedstawiona w komentowanym wyroku nie jest w orzecznictwie odosobniona. W wyroku z dnia 26 lutego 2014 r., III KK 429/13, Sąd Najwyższy stwierdził, że w podobnym, pod tym względem, stanie faktycznym doszło do „naruszenia reguły antykumulacyjnej, ponieważ wbrew dyspozycji art. 415 § 5 *in fine* k.p.k. na skutek wadliwej kontroli odwoławczej Sąd Okręgowy utrzymał w mocy wyrok Sądu I instancji, w którym orzeczono o środku karnym przewidzianym w art. 46 § 1 k.k. w sytuacji, gdy zachodziła tożsamość roszczenia wynikającego z nałożonego obowiązku naprawienia szkody z roszczeniem, o którym orzeczono prawomocnym nakazem zapłaty”⁵.

Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 29 stycznia 2019 r. wskazał, że: „Wbrew twierdzeniom skarżącego pełnomocnika z uwagi na charakter odpowiedzialności cywilnoprawnej J. C. z racji pełnienia funkcji Prezesa Zarządu w spółce [...] Sp. z o.o. występuje tożsamość podmiotowa roszczenia dochodzonego w trybie art. 46 § 1 k.k. w niniejszej sprawie oraz roszczenia, o którym orzekł Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie w sprawie sygn. akt VI Nc-e 1862771/1. Powyższe powoduje, że istnieje możliwość wyegzekwowania zasądzonego roszczenia z majątku oskarżonego w oparciu o podstawę z art. 299 § 1 k.s.h. Zatem nakładanie obowiązku z art. 46 § 1 k.k. nie jest celowe”⁶.

Sąd Okręgowy w Poznaniu wskazał, że: „Łączność podmiotów zobowiązanych do zapłaty zasądzonego roszczenia wynikała z samej struktury organizacyjnej spółki [...] Sp. z o.o. w P., skoro oskarżony jest Prezesem jej Zarządu. W konsekwencji całkowicie prawidłowo przyjął Sąd I instancji [...] że w niniejszej sprawie zachodzi zarówno podmiotowa, jak i przedmiotowa łączność roszczenia o naprawienie szkody dochodzonego w trybie art. 46 § 1 k.k. przez oskarżyciela posiłkowego, z roszczeniem, o którym już prawomocnie orzeczono w postępowaniu cywilnym [...]. Roszczenie cywilne przysługujące pokrzywdzonemu od [...] Sp. z o.o. w P., jest tożsame z roszczeniem pokrzywdzonego o naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem przez oskarżonego. Zachodzi w tym przypadku tożsamość osoby zobowiązanej do zapłaty określonej kwoty, a także brak różnicy pomiędzy wierzytelnością przysługującą pokrzywdzonemu od spółki jako osoby prawnej i od oskarżonego jako prezesa zarządu tej spółki – osoby fizycznej reprezentującej

5 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2014 r., III KK 429/13, LEX nr 1446451.

6 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29 stycznia 2019 r., II AKa 229/18, LEX nr 2634978.

ten podmiot⁷. Podobne stanowisko zajęły m.in. także Sąd Najwyższy⁸ oraz Sąd Apelacyjny w Katowicach⁹.

Można wobec powyższego mówić o ukształtowanej linii orzeczniczej opowiadającej się za tezą, że prawomocne orzeczenie w procesie cywilnym o obowiązku zapłaty kwoty pieniężnej przez spółkę z o.o. wyklucza możliwość żądania zapłaty tej samej kwoty jako naprawienia szkody w procesie karnym od członka zarządu tej spółki na podstawie art. 46 k.k., gdyż stanowiłoby to naruszenie klauzuli antykumulacyjnej z art. 415 § 1 k.p.k.

Rozważając słuszność takiego stanowiska, rozpocząć należy od wykładni przepisu art. 415 § 1 k.p.k. zdanie drugie. Przewidziane w tym przepisie przesłanki objęcia roszczenia innym postępowaniem albo prawomocnym orzeczeniem oznaczają objęcie tego roszczenia stanem zawisłości sprawy (*lis pendens*) lub powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*)¹⁰. Przesłanki te są analogiczne do zawartych w treści art. 17 pkt 7 k.p.k., zgodnie z którym postępowania karnego nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli postępowanie co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone, albo wcześniej wszczęte toczy się. Stan powagi rzeczy osądzonej zachodzi, gdy orzeczeniem merytorycznym prawomocnie rozstrzygnięta została kwestia odpowiedzialności co do tego samego czynu tej samej osoby (tożsamość podmiotowa i przedmiotowa)¹¹.

Na wymóg istnienia tożsamości podmiotowej i przedmiotowej na gruncie roszczeń, o których mowa w art. 415 § 1 k.p.k., wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 lutego 2012 r., V KK 9/12: „Przepis art. 415 § 5 zd. 2 k.p.k. wyraźnie stanowi, że obowiązku naprawienia szkody nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono. Wskazana tu tzw. klauzula antykumulacyjna wymaga dla swego zastosowania zarówno tożsamości przedmiotowej, jak i tożsamości podmiotowej¹². Stanowisko to należy uznać za słuszne, skoro bowiem w przepisie mowa o prawomocnym orzeczeniu o „tym roszczeniu”, to musi chodzić o to samo roszczenie, a zatem prawo żądania od tej samej osoby, spełnienia tego samego świadczenia, działania lub zaniechania. Żeby można było uznać roszczenia za tożsame („to samo roszczenie”), identyczny musi być ich przedmiot (treść obowiązku), podstawa faktyczna i prawna, a ponadto muszą one być kierowane do tego samego podmiotu zobowiązanego¹³.

Podkreślić warto, że istnienie wymogu tożsamości podmiotowej i przedmiotowej roszczenia zasądzonego w postępowaniu cywilnym z roszczeniem o naprawienie szkody

7 Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 26 marca 2018 r., XVII Ka 211/18, LEX nr 2488043.

8 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2018 r., IV KK 234/17, OSNKW 2018/4/32, LEX nr 2439130

9 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 maja 2017 r., II AKa 126/17, LEX nr 2343438.

10 C. Kulesza, *Komentarz do art. 415*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020, s. 902.

11 J. Kosonoga, *Komentarz do art. 17*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166*, red. R. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, s. 292–293; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2014 r., IV KK 129/14, LEX nr 1552151.

12 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2012 r., V KK 9/12, LEX nr 1119576.

13 T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego 2014 r., III KK 429/13*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 7–8, s. 264–274.

dochodzonym w procesie karnym na podstawie art. 46 § 1 k.k. w zasadzie nie budzi wątpliwości w orzecznictwie. Zasada ta jest powoływana także w orzeczeniach wpisujących się w linię orzeczniczą, do której zaliczyć można glosowane orzeczenie, przywoływanych powyżej. Odwołał się do niej również Sąd Najwyższy w tym orzeczeniu: „W orzecznictwie wskazuje się, że wymagana jest tożsamość roszczenia zarówno w płaszczyźnie przedmiotowej, jak i podmiotowej (zob. wyrok SN z dnia 3 lutego 2012 r., V KK 9/12, LEX nr 1119576)”.

W świetle bezsporności wymogu tożsamości podmiotowej wynikająca z glosowanego orzeczenia teza o niedopuszczalności nałożenia obowiązku naprawienia szkody na członka zarządu spółki z o.o., jeżeli tożsama kwota została zasądzona wcześniej od tej spółki w sprawie cywilnej, jest stanowiskiem zupełnie niezrozumiałym. Nie może bowiem podlegać żadnym wątpliwościom, że spółka z o.o. jest samodzielnym podmiotem prawa posiadającym własną osobowość prawną (art. 12 Kodeksu spółek handlowych¹⁴), a reprezentujący ją członek zarządu nie jest i nie może być tą samą osobą co spółka. Tożsamość osoby fizycznej z osobą prawną jest z definicji wykluczona i nie ma na to żadnego wpływu fakt, że osoba fizyczna jest członkiem organu osoby prawnej¹⁵. Twierdzenie o istnieniu podmiotowej tożsamości członka zarządu spółki z reprezentowaną przez niego spółką nie daje się pogodzić z elementarnymi zasadami prawa cywilnego i prawa spółek handlowych.

W glosowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy taką tożsamość wywodzi jednak z art. 299 § 1 k.s.h.: „Otóż zgodnie z art. 299 § 1 k.s.h., jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania. Od razu trzeba wyjaśnić, że nie jest to odpowiedzialność solidarna członków zarządu i spółki. Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki ma bowiem charakter posiłkowy, gdyż chodzi w grę dopiero wówczas, gdy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna. Na etapie postępowania egzekucyjnego istnieje zatem powiązanie roszczenia względem spółki z odpowiedzialnością członków zarządu za zobowiązanie spółki, gdyż wierzyciel może wyegzekwować to roszczenie z majątku członków zarządu spółki”.

Stanowiska tego nie można jednak uznać za trafne. Powiązanie roszczenia wobec spółki z odpowiedzialnością członków zarządu za zobowiązania spółki na etapie postępowania egzekucyjnego nie znajduje żadnej podstawy prawnej. Żaden przepis nie daje bowiem możliwości, by w toku egzekucji przeciwko spółce z o.o. skierować to samo postępowanie egzekucyjne także przeciwko członkowi zarządu tej spółki. Brak również jakiegokolwiek podstawy do nadania tytułowi egzekucyjnemu, wydanemu przeciwko spółce, klauzuli wykonalności przeciwko członkowi zarządu tej spółki. W orzecznictwie i piśmiennictwie słusznie wskazuje się, że podstawy takiej nie może stanowić art. 788 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego¹⁶. Odpowiedzialność członka zarządu z art. 299 § 1 k.s.h. ma charakter subsydiarny, a dochodzenie na tej podstawie należności od członka

¹⁴ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.), dalej: k.s.h.

¹⁵ P. Nazaruk, *Komentarz do art. 33, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2019, s. 111.

¹⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1805, z późn. zm.), dalej: k.p.c.

zarządu nie powoduje wygaśnięcia roszczenia wobec spółki¹⁷. Nie zachodzi zatem przejście obowiązku na inną osobę, tj. sukcesja syngularna zobowiązania ze spółki na członka zarządu, co wyklucza zastosowanie art. 788 § 1 k.p.c.¹⁸ Zwrócić uwagę należy także na art. 778¹ k.p.c., który umożliwia nadanie tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko spółce osobowej klauzuli wykonalności przeciwko wspólnikowi tej spółki ponoszącemu nieograniczoną odpowiedzialność za jej zobowiązania. Przepis ten dotyczy jednak wyłącznie spółek osobowych, nie istnieje natomiast żadna analogiczna regulacja, która zezwalałaby na nadanie klauzuli wykonalności przeciwko członkowi zarządu spółki z o.o. tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko tej spółce¹⁹. Niemożliwe jest zatem, wbrew cytowanemu twierdzeniu Sądu Najwyższego, egzekwowanie roszczenia z majątku członków zarządu spółki „na etapie postępowania egzekucyjnego”.

Powiązanie roszczenia wobec spółki z o.o. z odpowiedzialnością członków zarządu jest zresztą niemożliwe także na etapie postępowania sądowego. Dochodzenie roszczenia na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. wymaga bowiem wytoczenia osobnego powództwa przeciwko członkowi (członkom) zarządu spółki²⁰. Nie jest przy tym możliwe pozwanie jednocześnie spółki i członków jej zarządu na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 15 czerwca 1999 r., III CZP 10/99: „Nie jest możliwe pozwanie przez wierzyciela członków zarządu spółki na podstawie art. 298 § 1 k.h.²¹ i jednocześnie pozwanie samej spółki. W sytuacji gdy spółka odpowiada za szkodę wynikłą z niewykonania przez nią zobowiązania wobec powoda, a członkowie jej zarządu (występujący przeciw w imieniu własnym jako osoby fizyczne, a nie jako organ spółki) odpowiadają za szkodę będącą wynikiem obniżenia potencjału majątkowego spółki, skutkującego niewypłacalnością spółki [...], to nie zachodzą przesłanki ani do współuczestnictwa materialnego, ani do współuczestnictwa formalnego tych osób”²². Stanowisko to znalazło aprobatę w literaturze²³. Nie jest możliwe również ustalenie istnienia zobowiązania spółki w sprawie przeciwko członkowi zarządu z art. 299 § 1 k.s.h., bez wcześniejszego stwierdzenia istnienia tego zobowiązania w postępowaniu przeciwko spółce²⁴.

17 A. Karolak, *Tryb dochodzenia roszczeń przeciwko członkom zarządu odpowiedzialnym za zobowiązania spółki na podstawie art. 299 KSH*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 4.

18 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 1993 r., III CZP 116/93, OSNC 1994/2/35, LEX nr 3967; K. Strzelczyk, *Komentarz do art. 299*, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł III. Spółki kapitałowe. Dział I. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, red. R. Potrzebszcz, T. Siemiątkowski, Warszawa 2011, s. 741; A. Karolak, *Tryb dochodzenia roszczeń...*

19 A. Kidyba, *Komentarz do art. 299*, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, red. A. Kidyba, M. Dumkiewicz, Warszawa 2022, s. 1412; T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego...*

20 A. Karolak, *Tryb dochodzenia roszczeń...*; T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego...*

21 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. z 1934 r. nr 57, poz. 502), uchylone z dniem 1 stycznia 2001 r. na podstawie art. 631 pkt 1 k.s.h. Powołany w wyroku art. 298 § 1 był odpowiednikiem obecnego art. 299 § 1 k.s.h.: „Jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają osobiście i solidarnie za jej zobowiązania” [przypis autora].

22 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1999 r., III CZP 10/99, OSNC 1999/12/203, LEX nr 36449; A. Karolak, *Tryb dochodzenia roszczeń...*

23 A. Kidyba, *Komentarz do art. 299*, [w:] *Komentarz...*, s. 1424; K. Strzelczyk, *Komentarz do art. 299 k.s.h.*, [w:] *Komentarz...*, s. 741–742.

24 A. Karolak, *Tryb dochodzenia roszczeń...*

W sentencji cytowanej powyżej uchwały III CZP 10/99 Sąd Najwyższy stwierdził, że wierzyciel powołujący się na bezskuteczność egzekucji przeciwko spółce z o.o. (co stanowi niezbędną przesłankę odpowiedzialności członka zarządu na podstawie art. 299 § 1 k.s.h.) nie może pozwać członka zarządu tej spółki na podstawie art. 298 § 1 Kodeksu handlowego (odpowiadającego treścią obecnemu art. 299 § 1 k.s.h.) bez uprzedniego uzyskania tytułu egzekucyjnego przeciwko spółce²⁵. W orzecznictwie i literaturze istnieje również bardziej liberalne stanowisko, zgodnie z którym bezskuteczność egzekucji przeciwko spółce może być wykazana dowolnym środkiem dowodowym pozwalającym stwierdzić niemożność wyegzekwowania zobowiązania z majątku spółki²⁶. Nie zmienia to jednak faktu, że dowodzenie bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce może się odbywać tylko w postępowaniu wytoczonym przeciwko członkowi zarządu, nie jest natomiast możliwe w postępowaniu przeciwko spółce.

W świetle powyższego twierdzenie, jakoby prawomocne zasądzenie zapłaty od spółki z o.o. miało stanowić przeszkodę do dochodzenia tej samej kwoty jako naprawienia szkody w postępowaniu karnym przeciwko członkowi zarządu tej spółki, jest zupełnie pozbawione sensu. Wymagałoby to bowiem przyjęcia, że prawomocne orzeczenie wobec spółki tworzy stan powagi rzeczy osądzonej w stosunku do roszczenia wobec członka zarządu. Założenie takie jest jednak niemożliwe do zaakceptowania z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, zgodnie z art. 366 k.p.c. wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko między tymi samymi stronami. Wyrok zasądający roszczenie od spółki na rzecz wierzyciela nie może więc tworzyć powagi rzeczy osądzonej w stosunku między wierzycielem a członkiem zarządu, który nie był stroną tego pierwszego postępowania²⁷. Po drugie przyjęcie, że tytuł egzekucyjny wydany przeciwko spółce tworzy stan powagi rzeczy osądzonej co do roszczenia kierowanego do członka zarządu, powodowałoby, że art. 299 § 1 k.s.h. nie miałyby znaczenia normatywnego, a dochodzenie roszczeń na podstawie tego przepisu byłoby niemożliwe. Jeżeli prawomocne zasądzenie roszczenia od spółki miałyby, w postępowaniu przeciwko członkowi zarządu tej spółki, stanowić „prawomocne orzeczenie o tym samym roszczeniu”, w rozumieniu art. 415 § 1 k.p.k., to również pozew o zapłatę przeciwko temu członkowi zarządu musiałby podlegać odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.

Proponowana przez Sąd Najwyższy wykładnia art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k. rozmija się ponadto z powołanym w uzasadnieniu wyroku *ratio legis* przepisu. Jest nim, jak stwierdził Sąd Najwyższy, „zapobieżenie funkcjonowaniu w obrocie prawnym tytułów egzekucyjnych wynikających z dochodzenia tego samego roszczenia w postępowaniu karnym i innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę”. Zakładając nawet, że w ogóle można tu mówić o „tym samym roszczeniu” (co byłoby nieprawidłowe już z uwagi na brak tożsamości podmiotowej), teza postawiona przez Sąd Najwyższy w rzeczywistości tak czy

²⁵ Tak również: wyrok SN z dnia 13 grudnia 2006 r., II CSK 300/06, LEX nr 388845; T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego...*

²⁶ Wyrok SN z dnia 17 czerwca 2011 r., II CSK 571/10, LEX nr 847124; A. Kidyba, *Komentarz do art. 299, [w:] Komentarz...*, s. 1432–1433, wraz z powoływaną tam literaturą i orzecznictwem.

²⁷ A. Kidyba, *Komentarz do art. 299, [w:] Komentarz...*, s. 1442, oraz powoływany tam wyrok SA w Krakowie z dnia 30 maja 2019 r., I AGa 534/18 LEX nr 2799250.

inaczej prowadzi do konieczności powstania dwóch tytułów egzekucyjnych. Chcąc dochodzić roszczenia od członka zarządu spółki z o.o., wierzyciel, dysponujący tytułem egzekucyjnym przeciwko spółce z o.o., musiałby bowiem wnieść powództwo w celu uzyskania kolejnego tytułu egzekucyjnego, tym razem przeciwko członkowi zarządu. Przy tym fakt, że obydwa te tytuły byłyby wydane w postępowaniu cywilnym, a nie, jak w cytowanej tezie Sądu Najwyższego, jeden w postępowaniu karnym, a drugi w innym postępowaniu, nie ma najmniejszego znaczenia. Obowiązek naprawienia szkody orzeczony na podstawie art. 46 § 1 k.k. ma bowiem tak czy inaczej charakter cywilnoprawny²⁸ i podlega egzekucji na zasadach określonych w przepisach k.p.c. (art. 107 § 1 i 2 k.p.k.)²⁹. Jak trafnie zauważył Tomasz Pudo, taka wykładnia art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k. nie zapobiega powstaniu kolejnego tytułu egzekucyjnego, a jedynie zmusza pokrzywdzonego przestępstwem do wszczynania kolejnego postępowania w celu uzyskania tego tytułu³⁰. W tym kontekście wypada też zauważyć, że proponowana przez Sąd Najwyższy wykładnia pozostaje w oczywistej sprzeczności z *ratio legis* art. 46 § 1 k.k., którym jest właśnie wyeliminowanie konieczności wszczynania przez pokrzywdzonego postępowania cywilnego w celu dochodzenia naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem³¹.

Tezę o istnieniu łączności podmiotowej roszczenia kierowanego do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz roszczenia kierowanego do członka zarządu tej spółki należy więc uznać za nieprawidłową. Tym samym art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k. nie stanowi przeszkody dla orzeczenia obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. wobec członka zarządu spółki z o.o. w sytuacji, gdy pokrzywdzony dysponuje tytułem egzekucyjnym przeciwko tej spółce wydanym w postępowaniu cywilnym.

Na marginesie warto również poruszyć istotną kwestię tożsamości przedmiotowej roszczenia, choć ta nie jest przedmiotem zasadniczych rozważań Sądu Najwyższego w glosowanym orzeczeniu. Zagadnienie to wydaje się bardziej złożone i zależy w znacznej mierze od konkretnego stanu faktycznego, a w szczególności od charakteru roszczenia, jakiego pokrzywdzony dochodził od spółki w postępowaniu cywilnym. Jeżeli pokrzywdzony dochodził od spółki świadczenia wynikającego z umowy (np. zapłaty kwoty wynikającej z faktury), a następnie domaga się zapłaty identycznej kwoty od członka zarządu w postępowaniu karnym, wywodząc swoje żądanie z tego, że niespełnienie zobowiązania przez spółkę było skutkiem przestępstwa popełnionego przez członka zarządu, to zastosowanie art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k. należałoby wykluczyć również z uwagi na brak tożsamości przedmiotowej tych roszczeń. Przepis ten stanowi bowiem, że obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia nie orzeka się, jeżeli przedmiotem innego postępowania jest roszczenie wynikające z przestępstwa, albo o roszczeniu tym prawomocnie

28 A. Marek, T. Oczkowski, *Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę*, [w:] *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawno karnej*, red. M. Melezini, Warszawa 2016, s. 865.

29 P. Kozłowska-Kalisz, *Komentarz do art. 46*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2017, s. 200.

30 T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego...*

31 M. Iwański, M. Jakubowski, M. Szewczyk, *Komentarz do art. 46*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 893; T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego...*

orzeczone. W podanym przykładzie w postępowaniu cywilnym dochodzą jednak świadczenia wynikające z umowy, a nie roszczenia wynikające z przestępstwa. Roszczenie takie nie wynika również z jakiegokolwiek reżimu odpowiedzialności odszkodowawczej. Tym samym z uwagi na zupełnie inny reżim prawny nie może ono być utożsamione z roszczeniem dochodzonym następnie w postępowaniu karnym od członka zarządu, gdyż to ostatnie roszczenie ma charakter odszkodowawczy, a nie umowny. Roszczenia te są ze sobą powiązane w ten sposób, że mogą dotyczyć identycznej kwoty pieniężnej, a zaspokojenie jednego z nich powoduje wygaśnięcie drugiego, ale nie można ich uznać za to samo roszczenie. Powiązanie między nimi nosi cechy zbliżone do odpowiedzialności *in solidum*³². W tym kontekście warto przytoczyć pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 lutego 2014 r., V KK 238/13: „Zakaz sformułowany w art. 415 § 5 zd. 2 k.p.k. odnosi się wyłącznie do tych roszczeń, które powstały w wyniku popełnienia przestępstwa [...] przepis art. 415 § 5 zd. 2 k.p.k. stoi na przeszkodzie orzekaniu na rzecz pokrzywdzonego nawiązki, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę tylko wtedy, gdy roszczenie, które jest przedmiotem »innego postępowania« w rozumieniu tego przepisu lub o którym »prawomocnie orzeczono«, powstało w następstwie popełnienia czynu zabronionego będącego przedmiotem obecnego procesu karnego; tzw. klauzula antykumulacyjna nie obejmuje natomiast roszczeń wynikających z czynności cywilnoprawnych poprzedzających popełnienie przestępstwa, czyli roszczeń nie pochodzących z czynów niedozwolonych»³³.

Klauzula antykumulacyjna z art. 415 § 1 k.p.k. miałaby zastosowanie wtedy, gdy w postępowaniu cywilnym pokrzywdzony żądałby od członka zarządu (a nie od spółki) naprawienia szkody wyrządzonej tym samym czynem, który stanowi czyn zabroniony będący następnie (bądź równolegle) przedmiotem postępowania karnego przeciwko członkowi zarządu. W takiej konfiguracji spełniona jest bowiem przesłanka „roszczenia wynikającego z przestępstwa”, o której mowa w art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k. Klauzula ta nie może mieć natomiast zastosowania, jeżeli pokrzywdzony jako powód w postępowaniu cywilnym dochodził wyłącznie zobowiązania wynikającego z umowy ani tym bardziej gdy dochodził jakiegokolwiek roszczenia od spółki, a nie od członka zarządu.

³² T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego...*

³³ Postanowienie SN z dnia 13 lutego 2014 r., V KK 238/13, OSNKW 2014/7/55, LEX nr 1480352; T. Pudo, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego...*

Bibliografia

- Iwański M., Jakubowski M., Szewczyk M., *Komentarz do art. 46*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Karolak A., *Tryb dochodzenia roszczeń przeciwko członkom zarządu odpowiedzialnym za zobowiązania spółki na podstawie art. 299 KSH*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 4.
- Kidyba A., *Komentarz do art. 299*, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, red. A. Kidyba, M. Dumkiewicz, Warszawa 2022.
- Kosonoga J., *Komentarz do art. 17*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166*, red. R. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017.
- Kozłowska-Kalisz P., *Komentarz do art. 46*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2017.
- Kulesza C., *Komentarz do art. 415*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020.
- Marek A., Oczkowski T., *Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę*, [w:] *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, red. M. Melezini, Warszawa 2016.
- Nazaruk P., *Komentarz do art. 33*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2019.
- Pudo T., *Glosa do wyroku SN z dnia 26 lutego 2014 r., III KK 429/13*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 7–8.
- Strzelczyk I., *Komentarz do art. 299*, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł III. Spółki kapitałowe. Dział I. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, red. R. Potrzeszcz, T. Siemiątkowski, Warszawa 2011.